

Posljednja cjelina su *Prikazi i osvrti*, koji ispunjavaju velik dio prostora ovoga broja (557-609) i upozoravaju zainteresirane čitatelje *Scriniae* na relevantnu literaturu koja se pojavila u posljednje vrijeme.

Izlaskom sveska 11 časopisa *Scrinia Slavonica*, hrvatska je historiografija, a ne samo regionalna slavonsko-srijemsko-baranjska, postala bogatija za još jedan izniman godišnjak u izdanju Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest. Uredništvo, na čelu sa Stankom Andrićem, odradilo je velik i kvalitetan posao i uspješno nastavilo desetogodišnju tradiciju. Svi oni koji se bave istraživanjem problema kojima je ovaj broj posvećen, naći će u njemu sigurno i za sebe priloga, koji će im biti korisni u njihovom istraživanju. Naposljetku, vrijedno je spomenuti i da je časopis *Scrinia Slavonica* i službeno uvršten među najviše rangirane časopise po svojoj kvaliteti u državi (a1), što, budući da se radi o relativno novom časopisu, svjedoči o trudu i uspješnosti njegovog uredništva u pozicioniranju istog na znanstvenu kartu hrvatske historiografije.

Stanislav Artuković

***Glasnik arhiva Slavonije i Baranje*, br. 11, Osijek 2011., 626 str.**

Državni arhiv u Osijeku krajem 2011. godine izdao je jedanaesti svezak znanstvenog časopisa *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje*. Glasnik na 626 stranica obuhvaća pet cjelina: *Radovi, Gradivo, Inventari, Prikazi i Bibliografija*. U predgovoru, tj. riječi urednika (7-8), glavni urednik Stjepan Sršan navodi da je ovaj broj posvećen zaslužnim a nedovoljno poznatim osobama iz istočne Hrvatske od kraja 17. stoljeća do danas, te da je područje istočne Hrvatske s obzirom na znamenite osobe oduvijek bilo dio zapadnoeuropske kulturne baštine.

Agneza Szabo u radu *Grofovi Eltz Vukovarski – odabrane biografije* (11-25) dolazi do zaključka da su grofovi Eltz svojim djelovanjem postavili temelje modernom hrvatskom gospodarstvu te da su puno učinili na području kulture i prosvjete u svom gotovo dva stoljeća dugom upravljanju vukovarskim posjedom. Svojim djelovanjem grofovi Eltz uključili su tadašnju Hrvatsku u europske i svjetske povijesne tijekove.

Ivan Balta u radu *Značajnije osobe porodice Pejačević koje su obilježile dio hrvatsko-slavonske povijesti* (27-49) prikazuje povijest obitelji Pejačević od doseljenja u Slavoniju i Srijem početkom 18. stoljeća do 20. stoljeća. Autor je u radu također obradio i podjelu na rumsko-retfalsku, budimsku i virovitičko-našičku granu obitelji, iznio je i genealoške podatke o njezinim članovima, a heraldičkom analizom utvrđen je razvoj obiteljskog grba.

Dubravka Božić Bogović u radu *Petar Bakić de Lach bosanski ili đakovački biskup (1716.-1749.)* (51-63) navodi kako je biskup Petar Bakić nakon oslobođenja Slavonije sudjelovao u obnovi crkvenog i vjerskog života. Rođen u Splitu 1670. godine, kao misionar djelovao je u Slavoniji, Bosni i Ugarskoj. Imenovan je carskim savjetnikom, a bio je i tumač i prevoditelj za ilirski jezik. Na prijedlog cara Karla VI. papa ga je imenovao bosanskim ili đakovačkim biskupom, a stupanjem na biskupsku dužnost suočio se s kršenjem prava koja je imao kao biskup i vlastelin.

Agneza Szabo u radu *Velikaška porodica Hilleprand von Prandau i obilježja njenih doprinosa hrvatske kulture i prosvjete* (51-74) bavi se poviješću te slavonske plemićke obitelji, koja je od 18. stoljeća u Slavoniji ostavila veliki trag u razvoju gospodarstva, kulture, prosvjete, umjetnosti i dobrotvornosti.

Ljerka Perčić u radu *Vlastelinski špan i valpovački knez Andrija Presnac (1741.-1811.) Prilozi za istraživanje Valpovačkog vlastelinstva u drugoj polovici 18. stoljeća* (75-112) na temelju arhivske građe piše o tom vlastelinskom nadstojniku i valpovačkom knezu. Zanimljiv dio rada su opisi problema Andrije Presnaca s prekomjernim uživanjem u alkoholu i njegova pisma u kojima

se opravdava te obećava da će se odviknuti od uživanja alkohola. Autorica u prilogu donosi izvorne arhivske dokumente, koji su djelomično poslužili za nastanak rada.

Silvija Lučevnjak u radu *Obitelj Mihalović – prilog poznavanju slavonskog plemstva* (113-132) prikazala je povijest obitelji od 18. stoljeća sve do današnjih dana. U radu su opisane obje grane obitelji: orahovička i feričanačka, a ova obitelj dala je značajne članove javnog života tadašnje Hrvatske: hrvatskog bana Antuna Mihalovića, skladatelja Edmunda Mihalovića i zagrebačkog svećenika Huga Mihalovića.

Zita Jukić u radu *Prilozi iz života i rada Martina Hoblika (1791.-1845.)* (133-142) prikazala je njegovo djelo *Opis Virovitičke županije* iz 1832. godine, djelo koje je sada prvi put predstavljeno hrvatskoj javnosti, a zbog svoje važnosti zaslužuje biti objavljeno u hrvatskom prijevodu. Djelo govori o povijesti Virovitičke županije, njenom geografskom opisu, isušivanju močvara, gospodarstvu, industriji i poljoprivredi, te o nacionalnom sastavu stanovništva.

Stjepan Sršan u radu *Dr. Jakob Užarević 1808.-1881.* (143-150) govori o tom malo poznatom ilircu. Rođen je u Retfali, a umro je u Petrijevcima. Bio je suradnik Ljudevita Gaja i Ivana Mažuranića, urednik Gajevih "Narodnih novina" i tajnik Matice hrvatske.

Petar Đidara u radu *Osječke porodice Reisner – Raizner (141-170)* donosi povijest dvije različite obitelji sličnog prezimena. Poznatiji Reisneri doselili su iz Bavorske u Osijek početkom 18. stoljeća, a u Osijeku je prvi plemstvo dobio Gašpar II. Reisner. Njegovi nasljednici Emerich i Adam Reisner bili su poznati osječki industrijalci na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Druga obitelj Reisner – Raizner doselila se u Hrvatsku iz Češke. Kontakt Reiznera s Osijeka počeo je početkom 20. stoljeća, obitelj je u Osijeku imala odvjetnički ured, a još uvijek ima živih potomaka. Autor na kraju donosi rodoslovno stablo čeških Raiznera.

Ljiljana Dominković u radu *Adela Deszaty osječka dobrotvorka (171-178)* piše o poznatoj osječkoj dobrotvorki Adeli Deszaty rođenoj Horing, koja je rano ostala udovica, te se posvetila radu sa siromašnima i potrebitima. Ubijena je 9. veljače 1885., a ubojstvo nikada nije bilo razjašnjeno. Sav svoj imetak raspodijelila je u zaklade, tako je i nakon smrti pomagala siromašnima grada Osijeka.

Marko Landeka u radu *Slavko Janković (1897.-1971.) (179-188)* govori o tom poznatom vinokovačkom i slavonskom kulturnom radniku na području narodne kulture. Iako po zanimanju pravnik, cijeli život posvetio je tamburici, narodnim nošnjama, običajima, glazbi i slavonskom selu. U radu autor na temelju osobnog fonda Slavka Jankovića daje prikaz njegova djelovanja na području slavonske etnologije i muzikologije.

Vlatko Dolančić u radu *Život Franje Zelenke, osječkog vjeroučitelja (1868.-1923.) (189-204)* govori o školovanju i djelovanju tog osječkog katoličkog vjeroučitelja te o njegovim kontaktima s Ordinarijatom u Đakovu i školskim sustavom u Vinkovcima i Osijeku, gdje je predavao.

Gordana Slanček u radu *Život obitelji Uidl u razdoblju od 1839. do 1971. godine (205-224)* bavi se poviješću i djelovanjem ove poznate obrtničke obitelji iz Slavonskog Broda u vremenskom razdoblju od 1839. do 2005. godine. Autorica je uz rad priložila bogatu fotodokumentaciju i rodoslovno stablo obitelji Uidl.

Brankica Ban u radu *O obitelji "Fabing" u osječkom državnom arhivu: građa (225-241)* obradila je građu o obitelji Fabing, koja je pohranjena u Državnom Arhivu u Osijeku. Autorica je prikazala podatke iz matičnih knjiga rođenih i umrlih, te je naglasila potrebu istraživanja u arhivu u Subotici kako bi se mogla dobiti potpuna slika o obitelji Fabing.

Miro Gardaš i Jelena Roškar u radu *Prinosi poznavanju zaslužnih članova obitelji Cepelić (241-252)* donose biografije triju poznatih članova ove slavonske obitelji – Milka, Ise i Dragana Cepelića. Milko Cepelić bio je tajnik biskupa Strossmayera. Napisao je djelo *Stolna crkva u Đakovu*, a s osječkim političarom Dragutinom Neumanom pokrenuo je prvi hrvatski dnevnik *Narodna obrana* u Osijeku. Iso Cepelić bio je poznati osječki odvjetnik i javni djelatnik, a zanimljiv podatak iz njegove biografije je taj da je uz dr. Antu Pinterovića zastupao grad Osijek

prilikom krunidbe kralja Karla IV. 1916. godine. Dragan Cepelić naslijedio je od oca Ise odvjetničku kancelariju u Osijeku, a od osnutka Pravnog fakulteta u Osijeku na njemu radi kao profesor. Kao i otac, bio je strastveni lovac.

Stjepan Sršan u radu *Ravnatelj osječkog gradskog poglavarstva dr. Ante Hrabal* (253-266) donosi podatke o podrijetlu obitelji Hrabal, a središnji dio rada posvećen je dr. Hrabalu, gradskom tajniku i vijećniku te ravnatelju gradskog poglavarstva u Osijeku. Dr. Ante Hrabal djelovao je u gradskoj upravi od 1896. do 1931. godine te je utisnuo veliki pečat tadašnjem razvoju grada Osijeka. Uz rad je priloženo rodoslovno stablo obitelji Hrabal, čiji je autor dr. Josip Bösendorfer.

Dario Mlinarević u radu *Obitelj Kaiser – Začetak razvoja drvne industrije u Osijeku 1865.-1946.* (267-278) opisao je obitelj Kaiser i njihov utjecaj na razvoj osječke drvne industrije. Rudolf Kaiser je 1865. godine osnovao tvornicu za mehaničko prerađivanje drveta *Rudolf Kaiser*. Njegov sin Rudolf 1895. godine udružio se u tvrtku *Povischil & Kaiser* i tvrtka je dobro poslovala, no razdijeljena je zbog neslaganja među vlasnicima. U obiteljskom vlasništvu tvrtka je uspješno poslovala do kraja Drugoga svjetskog rata.

Viktor Palić u radu *Lujo Enderle odvjetnik, prevoditelj, sudski tumač* (279-288) obradio je tu zanimljivu ličnost, koja je kao odvjetnik imala značajnu ulogu u životu Osijeka između dva rata. Nakon Drugoga svjetskog rata radio je u Poljoprivrednom institutu u Osijeku.

Dražen Kušen u radu *Prilog za životopis Dragutina Neumana* (289-306) govori o tom poznatom osječkom odvjetniku i kulturnom djelatniku, koji je 1910. godine bio izabran za predsjednika Sabora. Autor u prilogu donosi dijelove Neumanove oporuke.

Vesna Božić-Drljača u radu *Dr. Vjekoslav Hengl – osječki gradonačelnik, kraljevski javni bilježnik i odvjetnik* (307-320) prikazala je razvoj Osijeka nakon Prvoga svjetskog rata, kroz osobu tadašnjeg gradonačelnika Vjekoslava Hengla. Tada je Osijek dobio električnu centralu i električni tramvaj.

Erika Žilić Vincetić u radu *Neki osječki fotografi 20. stoljeća (iz gradiva DAOS-a)* (321-338) prikazuje život i djelo pet osječkih fotografa: Stjepana Kesza, Rudolfa (Rudija) Marina, Mije (Miše) Matoševića, Božidara (Bože) Plevnika i Radovana Plivelića. O svakom fotografu donesena je biografska bilješka, te je opisano njegovo stvaralaštvo. Snimci pokrivaju gotovo sva područja života Osijeka i Slavonije.

Dražen Kušen u radu *Josip Horvat, osječki gornjogradski župnik i graditelj crkve sv. Petra i Pavla* (339-350) donosi biografske podatke o tom osječkom gornjogradskom župniku, koji je djelovao kao kulturni, politički i društveni djelatnik.

Luka Marijanović u radu *Ferdo Gerstner (1882.-1939.)* (351-378) donosi opširan prikaz djelovanja svećenika đakovačko-srijemske ili bosanske biskupije, Mije Gerstnera, koji je živio i djelovao u prvoj polovici 20. stoljeća te je kao borac za prava Hrvata nailazio na mnoge probleme i nerazumijevanja. Osim kao svećenik i politički djelatnik, Gerstner se istaknuo i kao pisac katehetskih priručnika.

Danijel Jelaš u radu *Dr. Josip Bösendorfer i njegova pisana ostavština* (379-390) donosi biografiju tog poznatog povjesničara i kulturnog djelatnika. Njegova pisana ostavština podijeljena je u dva dijela, tj. pohranjena je u dvjema ustanovama. Veći dio građe nalazi se u Državnom arhivu u Osijeku, a manji dio u Muzeju Slavonije u Osijeku. Građa obuhvaća njegove rukopisne bilješke za objavljene i neobjavljene radove iz povijesti Slavonije.

Melita Rončević u radu *Zaposlenici kraljevskog sudbenog stola u Osijeku od 1850. do 1918. godine* (391-406) uz sam popis donosi i podjelu i opis zanimanja koja su bila vezana uz sudstvo nakon reorganizacije 1850. godine.

Daniel Haman u članku *Anto Gardaš – književnik, pravnik i Osječanin* (407-418) donosi prikaz života tog osječkog romanopisca, a kao glavni izvor za pisanje rada poslužio je njegov dnevnik.

Vinko Ivić u radu *Životopis Josipe Glembay 1861.-1941.* (419-426) donosi životopis te poznate osječke učiteljice i kulturne djelatnice Josipe Glembay. Kao dugogodišnja ravnajuća učiteljica Više djevojačke škole u Osijeku, značajno je unaprijedila odgojni i nastavni rad, a posebno nastavu ženskog ručnog rada. Skrbila je za siromašne učenice, te je u tu namjenu osnovana i njena zaklada. U Osijeku je djelovala kao književnica i predsjednica udruge *Hrvatska žena*. Autor zaključuje da je krajnje vrijeme da se Josipi Glembay oda priznanje za život koji je posvetila osječkom školstvu.

Ljerka Šimunić u radu *Život i rad Ljube Radića* (427-448) prati životni i profesionalni put prof. dr. sc. Ljube Radića, istaknutog oplemenjivača kukuruza, znanstvenog savjetnika Poljoprivrednog instituta i profesora Poljoprivrednog fakulteta u Osijeku od 1949. godine do njegove smrti 1984. godine. U radu donosi kronološki popis nagrada i priznanja te popis znanstvenih i stručnih članaka i autorstva biljnih hibrida.

Vinko Ivić u radu *Životopis Viktora Himelrajha (1922.-2009.)* (449-454) donosi biografske bilješke o tom poznatom osječkom likovnom i glazbenom pedagogu i kulturnom djelatniku, kao i popis njegovih djela iz područja likovne i glazbene pedagogije.

Mato Batorović u preglednom radu *Državni službenik Alfons Bagoly (Ilok, 1892.-Zagreb, 1971.)* (455-469) govori o značajnoj iločkoj obitelji Bagoly, koja je na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće kumstvom bila povezana s tadašnjim iločkim uglednicima. Autor rad temelji na ostavštini koja je pohranjena u Muzeju grada Iloka te na temelju nje rekonstruira životni put i službovanje Alfonsa Bagolya diljem tadašnje države.

U drugoj tematskoj cjelini, *Gradivo*, Stjepan Sršan priredio je i preveo *Putovanje carskog poslanstva u Carigrad 1608. godine* (473-490). Opis je zanimljiv i koristan jer nas upoznaje s prilikama, događajima i mjestima na putu od Beča do Carigrada u razdoblju od 6. svibnja do 2. rujna 1608. godine. Ovdje je između ostalog opisan Osijek, Vukovar i Ilok.

Ive Mažuran priredio je za objavu do sada neobjavljeni izvor iz arhiva u Karlsruheu pod naslovom *Izvjestaj grofa Marsiglia caru Leopoldu u turskoj opsadi Beča 1683. i nastavku ratovanja protiv Turaka* (491-524). Priređivač u predgovoru donosi biografsku bilješku o Luigiju Ferdinandu grofu Marsigliju, koji je izvještaj o opsadi Beča napisao iz položaja turskog zarobljenika. Izvještaj je objavljen na izvornom talijanskom jeziku, uz brojna pojašnjenja na hrvatskom jeziku.

Stjepan Sršan donosi i popis i prijevod prezimena starog bosanskog plemstva pod naslovom *Stare plemićke obitelji Bosne i Hercegovine* (525-530). Rukopis je nastao krajem 15. stoljeća u Bosni, a objavljen je krajem 19. stoljeća na latinskom jeziku.

U trećoj tematskoj cjelini, *Inventari*, arhivistica specijalistica Zita Jukić priredila je tri sumarna inventara arhivskog gradiva Državnog arhiva u Osijeku. U sumarnom inventaru *Vjekoslav Hengl 1875.-1961.* (HR – DAOS – 871) (533-548), gradivo je detaljno obrađeno i popisano, te je podijeljeno u tri cjeline. Prvi dio čini *Osobna i obiteljska dokumentacija*, drugi *Odojjetnička i javno bilježnička djelatnost, zastupanja*, a treći *Gradsko zastupstvo, gradonačelnik*. Fond sadržava devet knjiga, 33 kutije, jedan album i tri fotografije. U sumarnom inventaru *Rudolf Franjo Magjer (Zemun, 28. rujna 1884. – Osijek, 1954.)* (HR – DAOS – 485) (549-564) gradivo je podijeljeno u pet cjelina: *Osobna i obiteljska komunikacija, Korespondencija, Radovi, Biografije književnika i drugih istaknutih osoba i Tiskovine*. Fond sadržava jednu knjigu i šest kutija. U sumarnom inventaru *Kamilo Firinger 1893.-1934.* (HR – DAOS – 482) (565-576) gradivo je podijeljeno u dvije osnovne kategorije: *Osobna dokumentacija i Javna djelatnost*. Javna djelatnost obuhvaća potkategorije: *Odojjetnički ured, Arhivska djelatnost i Ostale arhivske djelatnosti*. Fond sadržava jednu knjigu i 14 kutija.

U četvrtoj cjelini *Prikazi* prikazano je 14 objavljenih knjiga (literature i izvora), koje su tematski većinom vezane za povijest Osijeka i Slavonije, a u petoj, *Bibliografija*, Ljiljana Dominović nakon kratkog životopisa donosi bibliografiju radova Stjepana Sršana (607-626). Obja-

vio je 71 knjigu kao samostalan autor ili kao priređivač, 18 knjiga u koautorstvu, 22 prijevoda, 181 znanstveni i stručni rad, 10 feljtona, bio je urednik pet knjiga i autor 16 kataloga izložbi. Njegovi radovi i znanstvena djelatnost vezani su uz razdoblje nakon oslobođenja Slavonije od Turaka, a do 1918. godine, a ističu se sustavnošću, kvalitetom i neumornošću u korištenju, priređivanju i prevodjenju arhivskog gradiva, kako bi postalo dostupno svima. Brojnošću i kvalitetom radova Stjepana Sršana možemo ubrojiti među najveće povjesničare Osijeka i Slavonije: Josipa Bösendorfera, Kamila Firngera, Danicu Pinterović i Ivu Mažurana. Oni su svojim neumornim istraživačkim radom učinili mnogo u istraživanju povijesti Osijeka i Slavonije.

Ovaj broj *Glasnika arhiva Slavonije i Baranje* ispunio je svoju zadaću. Autori su u raznovrsnim radovima uspjeli čitateljima, bili oni stručnjaci ili laici, približiti nedovoljno poznate, ali značajne osobe koje su obilježile život Osijeka i Slavonije u prethodnim stoljećima. Te osobe, iako većinom nisu bile porijeklom Hrvati, radile su za boljitak tadašnje Hrvatske, a pogotovo njezinog istočnog dijela, Slavonije, koja se zahvaljujući njima već odavno smatra dijelom zapadnoeuropske kulture.

Hrvoje Pavić

Macedonian Historical Review, sv. 2, Skopje 2011., 310 str.

Drugi svezak časopisa *Macedonian Historical Review* izašao je 2011. u nakladi Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Skopju. Glavni je urednik trenutni pročelnik Odsjeka, Boban Petrovski. Ostatak je uredništva ostao isti kao i u prvom svesku časopisa. Generalna izdavačka politika je također ostala ista, objavljuju se originalna djela, bez prijevoda ili prikaza, na engleskom ili nekom od drugih svjetskih jezika. Ovaj broj sadrži 18 članaka.

Memnon, the Strategist (7-28) prvi je članak u broju te ga potpisuju Vojislav Sarakinski i Stefan Panovski, a govori o poznatom vojskovođi i strategu za kojeg se općenito uzima da je bio jedini vojni um koji je uspio zaustaviti osvajanja Aleksandra Makedonskog. Članak demistificira sliku o Memnonu kao jednom od najmudrijih savjetnika Darija III., kao i njegovu ulogu u briljantnim vojnim strategijama i donosi novu interpretaciju zapisa o njemu u onodobnim pisanim izvorima.

Drugi rad, *The Barbarians and the Big Cities: Destruction, Renewal and Transformation of the Urban Settlements in Macedonia* (29-50), napisala je Jelena Jarić, ujedno i autorica ovog prikaza, a fokusira se na faze uništenja i obnavljanja pet velikih gradskih sredina u Makedoniji tijekom kasne antike i ranoga srednjeg vijeka. Bilo je važno naglasiti da bi se trebalo odbaciti barbarске invazije kao odlučujući faktor odgovoran za prestanak urbanog života u makedonskim provincijama jer su, kao što je arheološki materijal pokazao, gradovi našli način da prežive pomoću dalekosežnih promjena.

Aleksandar Atanasovski napisao je rad *The Byzantine Model of Christianization: Alienation of the "Others"* (51-68), u kojem istražuje načine utemeljenja Bizantskog Carstva kao istočnog nasljednika Rimskog Carstva, koje je integriralo barbare i druge populacije ne-Romeja u svoj konglomerat pomoću procesa kristijanizacije.

Problematikom Bizantskog Carstva bavi se i članak pod naslovom *Byzantine Diplomacy and the Huns* (67-86) kojeg potpisuje Gabriela Simonova, a bavi se, kako i sam naslov kaže, zanemarenom temom u historiografiji, pregovaračkim odnosima između Hunske federacije i Bizantskog Carstva. Nažalost, u radu se daje samo plošna slika Bizantinaca kao superiornijih te Huna kao divljih, koju su istraživanja već odbacila prije nekoliko desetljeća.

Peti se članak još uvijek bavi srednjovjekovnim razdobljem. Njega je napisao Toni Filiposki pod naslovom *Theophylact and the People of Ohrid: The Issue of the "Otherness"* (87-102), a bavi se tim najslavnijim ohridskim arhiepiskopom iz 11. stoljeća i njegovim pogledima na lo-